

per omnimodam consumptionem irrevocabili-
biliter percepta, absque onere ullius com-
pensationis.

Dices 2. casum hunc esse valde rarum,
de quo jura non videntur curare. Resp. cum
Sanchez in decal. l. 2. c. 23. n. 37. fortè
frequentius id fieri, quam oppositum; or-
dinariè enim homines post accepta bona no-
va vivunt splendidiùs, & statum suum exal-
tant. Neque tamen hoc est strictè inutiliter
consumere, sed utiliter: quod addo, ne
objiciatur nobis, quòd tantum jura expli-
cemus de casibus, in quibus res inutiliter
consumuntur.

Sed & 2. subsumptum, quo supra n.
621. dicebatur, lucrari idem esse, ac domi-
nio irrevocabili acquirere, meritò negatur;
nam vox *lucrari* non necessariò significat
acquisitionem dominij irrevocabilis: sed suf-
ficienter propriè ejus vocis significatio ad-
æquatur per acquisitionem dominium revoca-
bile. Sumitur hoc ex L. *Quotiens. 3. ff. de
in diem additione*, junctà L. *Item. 6. cod.
111.* in priori lege dicitur, emptorem, cui
res in diem addicitur, lucrari fructus: in
altera autem dicitur, quòd, si alius emptor,
qui meliorem conditionem afferat, id est,
plus dare velit, superveniat, prior debeat
refundere fructus, non quidem emptori pos-
teriori, sed venditori: ergo prior emptor
fructus acquisivit tantum revocabili-
ter, licet dicitur eos lucratus.

623. Ob. 4. Possessor bonæ fidei,
dum dicitur fructibus, non omnino con-
sumptis, sed æquivalenter extantibus, non
dicitur ex re aliena: ergo non debet quid-
quam restituere. Confir. 1. Talis non tenet-
ur ex re accepta, nec ex injusta acce-
ptione: ergo ex nullo capite, ant. prob. non
tenetur ex re accepta; quia non habet alie-
num, sed suum: non ex injusta acceptione;
quia habet bonam fidem: ergo. Confir. 2.
Per consumptionem, etiam non omnimo-
dam, destruitur dominium fructuum: ergo
non potest amplius revocari: res autem
illa, in qua æquivalenter extant fructus,
e. g. pretium, non subest dominio revoca-
bili, sed est in pleno dominio possessoris:
ergo hic nihil debet restituere.

Resp. 1. retorqueo argumentum in
specificatore bonæ fidei, e. g. qui ex ligno,
vel marmore alieno, quod putavit bona
fide esse suum, fecit statuum; hic enim fit
dominus ligni, aut marmoris per ipsam spe-
cificationem, ut dicitur n. 264. ergo etiam
non dicitur ex re aliena, adeoque nihil de-
bet pro marmore rependere, quod est fal-
sum: scilicet sicut, qui speciem facit, fit
dominus e. g. ligni, per specificationem,
ita, qui habet agrum alienum, fit perci-
piendo dominus fructuum (ut hic & nunc
omitto; nam fructuum pendendum; cum
sint pars agrì, certò non fit dominus ta-
lis possessor) fit autem dominus cum onere
eos restituendi, ut est clarum, si extent
formaliter: si autem non extent formaliter,
fit dominus cum obligatione eos compen-
sandi per aliud, sicut in specificatore idem
contingit.

624. Resp. 2. dist. ant. possessor non
dicitur ex re hęc & nunc formaliter aliena.
om. ant. non dicitur ex re æquivalenter a-
liena, seu, quæ habet annexum onus re-
stituendi. neg. ant. & conf. Ad 1. confir.
neg. ant. ad prob. neg. vel dist. 1. p. ant.
talis non habet formaliter alienum. om. ant.
non habet æquivalenter alienum. neg. ant.
& conf. Huc servit etiam retorasio modò
data, saltem in ordine ad id, quod dicitur,
talem possessorem non habere alienum. Pa-
riter si Petrus equum Pauli, bona fide ex-
stimatum suum, vendidisset, & emptor sta-
tim aliò discessisset, teneretur juxta com-
munem Petrus dare Paulo pretium: non ex
injusta acceptione; quia Petrus bona fide
egit: nec ex re formaliter accepta; quia
hęc non amplius adest; eoque emptor
cum equo abierit, & pretium, seu pecunia
non fuerit ablata Paulo, neque defacto an-
te traditionem fit formaliter res Pauli: ergo
debet Paulo dari pretium ex re æquiva-
lenter accepta, quatenus nempe pretium est
æquivalenter res Pauli; cum hoc pretium,
ut diximus supra n. 527. succedat in locum
equi.

Ad 2. confir. dist. ant. per consum-
ptionem, etiam non omnimodam, destruitur
dominium fructuum formaliter tale. om.
ant. etiam æquivalenter tale. neg. ant. &
conf. Si fructus sint permutati &c. e-
quidem transferatur dominium in emptorem,
& pretium quidem est sub dominio vendi-
toris bonæ fidei (hęc enim est vis dominij
revocabilis, ut jam insinuat n. 607.) sed
tamen talis dominus pretij gravatur obliga-
tione personali, ad compensationem priori
domino faciendam: sicut in simili dictum est
de specificatore.

625. Ob. 5. L. *Sed etsi.* & alijs le-
gibus citatis n. 601. obligatur quidem pos-
sessor hereditatis, etiam bonæ fidei, resti-
tuere fructus, etiam absumptos, si factus
sit dicitur: hęc autem clausula alibi omittitur:
ergo alij possessores non tenentur; nam ex-
ceptio firmat regulam in contrarium. Con-
fir. Nostra sententia esset occasio plurium
scrupulorum, & vix practicabilis; cum vix
possit sciri, quantum quis alijs suis peper-
cerit, aut aliter ex alienæ rei fructibus di-
tior factus sit: ergo non est admittenda.

Resp. 1. neg. conf. Non est exceptio,
sed potius inclusio, ut probatum est n.
602. nam, ut probaretur, esse exceptio-
nem, deberet prius ostendi, dari regulam
universalem, quòd bonæ fidei possessores
nullos fructus restituere debeant: quod nec-
dum probatum est. Accedit, quòd sæpe
jura civilia insinuant id, quod est juris natu-
ralis, in uno, quin idem insinuant in alio loco;
quia jam aliunde constat; unde, licet non
semper meminerint non omnimodæ consum-
ptionis, hęc subintelligi potest, & debet.
Resp. 2. neg. ant. vide n. 604. & 613.

Ad confir. neg. ant. In omnibus dubijs
de quantitate debitorum debemus moralem
diligentiam adhibere, & quantum, eà ad-
hibita, nos debere prudenter existimamus, debe-

debemus interim restituere, donec certius
quid innotescat. Certè possessor malæ fidei
debet non tantum hos fructus, sed lucra
cessantia, & damna emergentia prestare:
nec tamen ea sententia communissima est
ocasio scrupulorum, aut impracticabilis.
Sed & præcindendo à legibus civilibus jus
naturale certò obligat ad restituendos fructus
æquivalenter extantes, & tamen jus
naturale non ponit legem impracticabilem.

626. Ob. 6. In dubio favendum est
potius bonæ fidei possessori: atqui in
nostro casu datur magna legum perplexitas,
& consequenter dubium: ergo. Resp. dist.
ma. In dubio favendum est potius posses-
sori, si omnia sint paria, & dubia. conc. ma.
secus. neg. ma. & om. mi. neg. conf. Sint
jura civilia dubia, tamen jus naturale est
certum, atque adeò in magna legum civi-
lium perplexitate, standum est jure naturali,
ut adversarij ipsi sæpiùs ajunt. Et, cur non
æque, vel magis favendum est domino rei,
quam possessori? certè Sanchez in decal. l.
2. c. 23. n. 96. ait, debere præponderare
præcedens rei dominium subsequenti bonæ
fidei possessioni, munita etiam titulo oneroso,
(hoc est, si possessor eam titulo oneroso,
e. g. expendendo pretium in ejus emptio-
nem acquisivit) eoque illud dominium sit
jus plenius, & perfectius, ac prius tempore:
adeoque ideo potius talis possessor, quam
dominus rei, carere debeat fructibus; quia
scilicet lex naturalis de obligatione est certa,
& stat pro domino: e contra emptio per
jura civilia, quæ stat pro possessore, est tan-
tum dubia: ergo dominus est in possessione
juris certi, & prioris, à quo non debet re-
pelli per dubiam tantum exemptionem, ut
omnes dicimus in materia legum. Unde,
licet possessor sit in possessione fructuum,
non tamen est in possessione juris non resti-
tuendi, sed dominus est in possessione juris
exigendi compensationem: sequè res habet,
ut in casu, quo quis certò debet, at non
certò, sed tantum dubiè solvit: aut ferme sicut
diximus in alio casu n. 585. quem vide.

QUESTIO III.

De Obligatione restituendi ex Injusta
Acceptione.

ARTICULUS I.

Quid restituere debeat Possessor Male
Fidei.

627. P Otuisset equidem hic articulus
addi priori questioni; quia
etiam malæ fidei possessor sæ-
pe tenetur ex re accepta; eoque rem
ipsam adhuc formaliter, vel æquivalenter
habeat: quia tamen etiam sæpe tenetur,
quando rem, nec formaliter, nec æquiva-
lenter, amplius habet: & prior questio
aliàs sat longa est, sub hoc titulo potius hunc

articulum statuendum putavi. Sunt autem
notandi hic duo termini frequentissimè oc-
currentes, *lucrum cessans*, & *damnum
emergens*. Primum, seu *lucrum cessans*,
est omnis utilitas, vel omne emolumentum,
quod aliàs ex re ad dominum pervenisset,
& hic, & nunc, cessat, seu ad eum non
pervenit: e. g. si auferatur instrumentum
artifici, statim oritur lucrum cessans; quia
nihil lucrari potest illo instrumento, vel
arte sua. Rursus, qui surripit alteri pecu-
nias, quibus negotiatus fuisset, vel
agrum, quem messuisset, est causa lucri
cessantis. Alterum, seu *damnum emergens*
est omne nocumentum, distinctum à lucro
cessante, quod domino, re sua privato,
oritur. Sic si alicui domus comburitur,
cum debeat locare aliam, pretium pro ha-
bitatione expensum, est damnum emergens:
& similiter, si quis ablato proprio debet con-
ducere pretio alium equum.

628. Dico 1. Malæ fidei possessor non de-
bet restituere fructus Theologicè, seu merè
industriales. ita communis. Conclusio jam
probata est n. 595. quinam autem sint fructus
merè industriales, dictum est n. 593.
Inter hos censetur lucrum ex pecunia; unde
siquis negotiatus fuit pecunià alienà, seu
bona, seu mala fide, non tenetur, ad res-
tutionem lucri acquisiti (sed tantum ad
compensationem lucri cessantis, vel damni
emergentis, si hæc interea domino conti-
gerint) pecunia enim, formaliter ut pecu-
nia, est res unico usu suo consumptibilis;
nec est in ea distinctus usus à valore, & ut
habet Sanchez in decal. l. 2. c. 23. n. 46.
committitur usura, si petatur aliquid dis-
tinctum pro usu pecuniæ in commercio hu-
mano; hinc non censetur res fructifera.

Excipe, nisi pecunia adhibeatur ad
aliud finem accidentalem, e. g. si monetæ
tantum commodas alteri, non dando mu-
tuas, sed, ut is tantum cas ostendet, vel,
ut, ceu medicinam, ad pectus aurum ge-
stet (ad quem usum pecunia formaliter ut
pecunia non solet in commercijs humanis
adhiberi) tunc enim talis pecunia se habe-
ret, acsi commodares torquem, aut scy-
phum aureum, quo casu pretium elocationis
est fructus ipsius rei, sicut pretium eloca-
tionis domus. ita Layman. l. 3. sec. 5. tr. 2.
c. 3. n. 6. Sanchez in decalog. l. 2. c. 23. n.
132. & 133. Lugo de just. disp. 17. sec. 3. n.
51. ubi probat, pretium elocationis cujus-
cunque rei, etiam pecuniæ, ad ostentatio-
nem, vel medicinam (non ad usum in com-
mercio humano; sic enim datur pecunia
mutua) esse fructum naturalem; cum non
proveniat ratione industriæ: sed quia ipsa
res, vel formaliter per se, vel accidenta-
liter, affert commodum, seu fructum, sal-
tem civilem (de quo n. 593.) sicut affert
domus elocata. Et quamvis dominus do-
mum non elocasset, tamen pretium, utpo-
te fructus naturalis, ipsi debetur, ut fa-
centur omnes: sic etiam admittunt comuni-
ter, agrum sterilem oppigneratum, si fru-
ctus ferat apud pignoratitium, eos spectare
ad

ad dominum, licet apud hunc ager nihil tulisset: nec potest disparitas formalis in uno, & altero casu afferri.

629. Ex hoc principio decidi potest hic casus. Titius dominus dat Cajo famulo suo centum aureos in specie, ut extinguat debitum, quod Titius apud Stichum contraxit: Cajus autem loco monetæ aureæ dat argenteam Stichum, & retinet auream, ac ex auro illo, quia fortè alibi plus valet, acquirit lucrum. Quæritur, an sibi hoc lucrum possit retinere. Resp. affirmativè cum Lesio de just. l. 2. c. 23. dub. 2. n. 18. & Lugone de just. disp. 17. sec. 3. n. 49. ubi citat Molinam, Reginaldum, Rebelleum, & alios; nam in hoc casu non fit injuria Titio; quia debitum ejus extinguitur; neque fit injuria Stichum, qui ante traditionem, vel acceptationem, non habet jus ad pecunias aureas præ argenteis. Aliud foret, si Titius aureos daret Sejo, qui esset famulus Stichum; non enim liceret Sejo mutare pecunias: disparitas autem inter hunc, & priorem casum est; quia per ipsam acceptationem Seji, tanquam instrumenti sui, eos aureos accipit Stichus, & fit dominus aureorum: non autem potest famulus licitè domino surripere pecunias meliores, & substituere viliores: & multò minus id licet, si dominus ex melioribus possit lucrum habere.

630. Dico 2. Mala fidei possessor debet restituere rem, ac fructus ejus, naturales, & mixtos, tam pendentes, quam consumptos, etiam si non sit inde ditior factus. ita communis Theologorum, & Juristarum. Et in primis quòd debeat restituere rem ipsam, ratio est; quia nemini licet, rem alienam retinere, sed oportet eam restituere; hoc enim est præceptum naturale restitutionis, de quo n. 499. Quòd autem debeat restituere fructus, ratio est; quia res per se domino suo fructificat, & nullo jure fructus hi mala fidei possessori attribuuntur: ergo, si fructus etiam sint consumpti, tenetur ad restitutionem ex injusta acceptione, seu læsione juris alterius: si autem fructus adhuc extent, tenetur ex re accepta. Idem clarè habetur L. Cervinum. 22. Cod. de rei vindicatione, quam adduximus n. 606.

631. Dico 3. Mala fidei possessor debet restituere fructus etiam illos, quos dominus non percepisset, modò possessor percepisset: item debet restituere fructus, quos ipse non percepit, sed tamen percepturus fuisset dominus, si res ipsi non fuisset ablata. ita communis. Ratio 1. partis conclusionis est iterum clara, & eadem cum priore; quia nempe res domino suo fructificat, adeòque fructus spectant ad dominum rei, consequenter sine ejus injuria retineri, vel consumi non possunt. Pars 2. conclusionis, habetur L. Fructus. 33. ff. de rei vindicatione. & ratio est; quia carentia talium fructuum est damnum domino emergens, quòd utique debet compensari à faciente injuriam; alias non compensaretur totum jus læsum, ut est per se clarum.

632. Dico 4. Mala fidei possessor etiam debet restituere fructus, quos dominus singulari, sive extraordinaria diligentia percepisset, si hanc ipsè adhibere paratus fuisset. ita Lugo de just. disp. 17. sec. 3. n. 56. citans Covarruviam, Sanchez, Lessium, & alios; nam & in istis dominus patitur damnum emergens, ut patet, & meritò queritur, sibi ereptam fuisse occasionem exercendæ industria singularis. Excipiunt tamen auctores fructus, quos dominus turpiter percepisset, e. g. profuturo ancillam, sumuntque id ex L. Fructus 33. ff. de rei vindicatione. ubi dicitur, fructus restituendos esse, qui percipi honestè potuerunt: adeòque à contrario videntur, non esse restituendi illi, qui tantum inhonestè potuerunt percipi: nisi tamen hos inhonestos fructus possessor percepisset; tunc enim etiam restituendi sunt, ut habent Sanchez in decal. l. 2. c. 23. n. 102. & Lugo de just. disp. 17. sec. 3. n. 56. quia res, quomodocunque fructificet, domino fructificat. Accedit L. Ancillarum. 27. §. 1. ff. de petit. hered. ubi dicitur, etiam pensiones ex locationibus prædiorum, licet à lupanario perceptæ sint, præstandas: quæ utique inhonestè perceptæ sunt.

633. Dico 5. Possessor mala fidei debet etiam restituere fructus, quos percepit ex intrinseca melioratione rei, quam explicavimus n. 594. quamvis dominus eos non percepisset. ita Sanchez in decal. l. 2. c. 23. n. 105. & 131. Lugo de just. disp. 17. sec. 3. n. 57. Molina, Covarruvias, & alij. Ratio est. Talis melioratio, ut n. 594. dictum, cedit domino rei: ergo fructificat ipsi. Hinc, si plantentur in alieno fundo arbores, & istæ, & fructus earum, fiunt domini. Aliud dicendum de melioratione extrinseca, & facile separabili, e. g. si domum alienam exornes, imaginibus, tapetibus, aliisque utensilibus, & propterea domum majori pretio eloces; ista enim, cum non ad dominum spectent, sed ad te, non necessariò illi fructificare debent. Alium casum, si nempe retentio rei meliorata non sit nova injuria; eoquòd res restituit tunc nequeat, excipit Lugo, quem vide loco citato.

634. Dico 6. Mala fidei possessor non tenetur in foro interno reddere fructus, quos ipse non percepit, & de quibus constat, quòd eos etiam dominus non percepisset, licet potuisset ipsè, vel dominus eos percipere. ita Sanchez in decalog. l. 2. c. 23. n. 118. ubi plures alios citat. Lugo de just. disp. 17. sec. 3. n. 54. Glettle p. 2. q. 19. n. 30. in select. quæst. ex 2. p. ff. Haunoldus tom. 1. de just. tract. 3. c. 3. n. 286. Prob. In foro interno, seu conscientia, justitia tantum obligat ad servandam æqualitatem, ita, ut dominus non patiamur damnum emergens, nec lucrum cessans: sed circa fructus, quos nec possessor percepit, nec ipse dominus percepisset, non patitur dominus damnum emergens, nec lucrum cessans; sive enim fuerit facta injustitia, sive non, tamen dominus, nec plus, nec minus, quantum ad dictos fructus attinet, habuisset: ergo.

Dixi

Dixi in foro conscientia; nam in foro externo condemnatur talis possessor ad restituendos fructus, non tantum perceptos, sed etiam eos, qui honestè percipi potuissent, ut tradunt Glettle loc. modò cit. n. 27. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 3. n. 287. & alij ex L. 33. & L. 62. ff. de rei vindicatione. & pluribus alijs, quibus statuitur, mala fidei possessores debere restituere fructus omnnes neglectos: quæ leges utique justè statui potuere ad coercendos rapaces homines: sicut fures potuere damnari in quadruplum. Nec obstat L. Si fundum vestrum. 17. Cod. de rei vindicatione, ubi is, qui spreta denunciatione domini fundum alienum emerat, jubetur tantum restituere fructus perceptos; quia, ut responderet bene Glettle ibid. n. 28. de his solis principes responderunt; quia de his solis erant consulti. An autem hæc leges consuetudine temperata fuerint, mihi non constat. Cæterum non obligant ante sententiam judicis; quia sunt leges penales, statutz in odium mala fidei, ut observat etiam Glettle.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

635. **O**B. I. contra 1. conclusionem.

Si mala fidei possessor potest retinere fructus industriales, poterit etiam famulus, vel economus, qui emit, vel vendit rem, nomine domini sui, retinere lucrum industriae suæ, e. g. si rem, quam possit vendere medio, vel infimo pretio, vendat summo: vel vicissim, si rem quam potuisset emere summo pretio, emat infimo: consequens est contra torrentem auctorum; ergo. prob. mala possessor mala fidei lucratur ex re injustè vendita, vel usurpata: famulus autem ex re justè vendita: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. conf. possessor ille vendit nomine suo, famulus nomine alieno; nam uterque contractus à famulo initus fuit nomine domini: consequenter omne pretium, quòd accipitur, vel expenditur, nomine alterius datur, aut recipitur: ergo, si venditio est justa, totum pretium est alterius: & si justa emptio, tota merx pro tali pretio est etiam alterius, scilicet domini. Unde non potest famulus ex pecunijs, quæ ipsa acceptione fiunt domini, aliquid sine furto accipere: & æquè parum potest sibi aliquid accipere ex illis alijs pecunijs, quæ, quia non fuerit pro mercibus expensæ, manent sub priori domino. Accedit, quòd famuli labor, & industria compensetur salario.

Siquis autem alius, non famulus, gratis talem venditionem, vel emptionem pro alio ineat, solet tale obsequium alteri rependi. Certè, ut advertit Molina tom. 2. de just. tr. 2. disp. 363. domini ordinariè existimant, gratis id sibi fieri: & si putarent, fieri ob solutionem: vel alium quærerent, & invenirent, qui id faceret gratis: vel ipsimet

emerent, aut venderent: vel famulos mitterent. Neque in hoc casu concurrunt eæ circumstantiæ, quæ ad occultam compensationem licitè faciendam requiruntur, & de quibus egimus n. 579. ut facile patet expedenti: neque etiam, ut Molina loc. cit. advertit, verecundia petendi licitam facit occultam compensationem cum tanto dispendio domini rei.

636. Exceptio tamen fieri debet. Primum, si præcelsit pactum expressum, ut famulus tanti emat, vel vendat, & lucrum, siquod ultra faciat, sibi retineat. Secundò, si dominus expressè taxavit pretium, & meritò potest præsumi, quòd lucrum ulterius factum relinquat negotiatori. Hanc tamen voluntatem non possunt præsumere famuli; nam dominus, determinando pretium medium, tantum determinat, ut res non minori pretio vendatur: non verò, ut non majore: nec credo; quòd mercatores e. g. suis famulis relinquere velint omnia, quæ supra medium pretium acceperint. An autem aliquando alius, qui non habet stipendium laboris, possit hanc voluntatem præsumere, dependet à varijs circumstantijs, tum domini, tum negotiatoris.

Tertiò, si famulus adhibuit, notabiliter majorem, & extraordinariam diligentiam, ad quam ratione sui salarij, aut officij, nec determinatè, nec indeterminatè, erat obstrictus, e. g. si rem transtulit in locum valde distantem, ubi multò majus invenit pretium, tunc licitè retinet saltem tantum, quantum digna est industria extraordinaria.

Quartò, si dominus alteri, quam famulo expressè taxavit pretium, quo velit rem emi: ille autem prius minori pretio emit rem pro se, & dein illo pretio taxato vendit rem domino. In hoc casu potest talis id, quòd plus est, accipere, & sibi retinere. Sed, ne hac in re dolus interveniat, debet talis emptor intermedius totum periculum rei emptæ in se suscipere: & si res domino non placuerit, debet rem sibi retinere, nec quidquam potest à domino exigere, nec eum ad emendum obligare.

Nunquam autem puto admittendum esse, ut sic famuli emant tacitè prius res à dominis suis, & dein alijs carius vendant: quis enim hoc ferat in famulo mercatoris? & par est ratio de alijs; quia domini non volunt unquam, nec implicite, hunc contractum cum ijs inire. Sed nec videntur famuli posse ita sibi emere; nec enim domini constituunt, aut alunt eos, ut prius merces proprio nomine emant, & dein primum alijs carius vendant: sicut nec eos alunt, aut constituunt, ut prius sibi ipsi emant, & dein primum dominis carius vendant: sed domini volunt, ut famuli immediate nomine suo, id est, dominorum, modo, quo poterunt, meliore, res emant, aut vendant.

637. Solet etiam à quibusdam dici, posse retineri id, quòd venditor remittit à pretio in gratiam negotiatoris, e. g. sartoris.

ris, qui solet sepe apud eundem mercatorem pannum pro aliorum vestibus emere; quia tunc, ut ajunt, censetur mercator residuum pretij specialiter sartori donare. Sed hæc limitatio non caret difficultatibus, nec facillè hæc praxis est admittenda; quia sepius mercator eodem pretio domino venderet pannum, & tantum dicit, se in gratiam sartoris aliquid remittere: insuper apud alios saltem mercatores posset pari, aut minori pretio, idem pannus haberi: sartores autem spe lucri sui nec multum urgent venditorem, ut aliquid remittat, nec alios mercatores accedunt, sicut facerent in propria causa, & sine spe lucri. videatur Lugo de just. disp. 26. sec. 9. n. 153. Lessius de just. l. 2. c. 21. dub. 19. Molina tom. 2. de just. tr. 2. disp. 363.

638. Ob. 2. contra 2. conclusionem. Fructus omnino consumptos, si eos dominus non percepisset, non tenetur restituere malæ fidei possessor, neque ex re accepta, neque ex injusta acceptione: ergo ex nullo titulo. prob. ant. non tenetur ex re accepta; quia non amplius extant, nec æquivalenter: non ex injusta acceptione; hæc enim non obligat ad restitutionem, nisi quatenus est efficax causa damni: sed non est talis in nostro casu; quamvis enim dominus agrum e. g. possideret, tamen eos fructus non percepisset: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. neg. mi. subsumptam; licet enim dominus nil accepisset; quia agit tunc non fructificasset, tamen ex suppositione, quod fructificaverit, eo ipso fructus ei proprii facti sunt: quos talis possessor injustè sibi accepit, & abstulendo damnum domino intulit.

639. Ob. 3. Juxta communissimam Theologorum non debent restitui ei, quæ perierunt apud furem, si similiter periissent apud dominum: ergo neque debent restitui fructus, quos fur, vel malæ fidei possessor abstulisset: dominus tamen, etsi rem possideret, non percepisset. Resp. dist. ant. non debent ea restitui, si fur in æstimatione morali non sit causa efficax damni. conc. ant. si sit efficax causa damni. neg. ant. & cons. nam in casu nostro est causa damni efficax, ut patet ex num. preced.

Ut hæc res clarior fiat, varij casus sunt distinguendi. Primum, si res furtiva, vel injustè possessa, casu perit apud furem, vel iniquum possessorem: & eodem casu, vel infortunio, periisset certò apud dominum, e. g. si fuit commune incendium, aut diluvium: probabilis fur ad nullam restitutionem tenetur. Sic docet Voglerus de restitutione in genere. q. 32. n. 501. citans Covarruviam, Medinam, Navarrum, & alios. item Molina tom. 3. de justit. p. 2. tr. 2. disp. 725. Lessius de just. l. 2. c. 12. dub. 15. n. 92. Valquez de restitutione c. 5. §. 1. dub. 11. n. 66. Lugo de just. disp. 18. sec. 6. n. 142. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 3. n. 369. qui ait, hanc esse communem Theologorum. Dixi: Si certò periisset; nam, si sit dubium, vel si dominus eam rem interim vendidisset, juxta Lessium

loc. cit. tenetur fur ad restitutionem; quia, ut ait, in dubio melior est conditio innocentis.

Ratio autem hujus assertionis est. In hoc casu fur non effectivè, sed tantum affectivè, damnum intulit, nec est efficax causa interitus rei; cum ad hanc non cooperetur, nec res pereat ratione injustæ acceptionis; eoque res etiam periisset apud dominum, etsi ablata non fuisset; unde causa adæquata interitus rei est casus fortuitus, vel infortunium universale. Probat hoc Lessius loc. cit. ulterius ex L. Si plures. 14. ff. de positi, vel contra. §. Sive autem. ubi dicitur, si depositum apud depositarium, (qui id noluit reddere, & ideo in judicium tractus est) perit, ita, ut (prout supponitur) etiam apud dominum peritum fuisset, absolvendum esse depositarium: & ratio redditur; *Utrique eam interitura esset ex res, etsi restituta esse actori.*

640. Nec dici potest, furem in tali casu commutare jus in re, quod habebat dominus, in jus ad rem: seu commutare obligationem restituendi rem, in obligationem restituendi pretium; non enim ipse commutat voluntariè; quia non ipse destruit rem voluntariè, sicut si consumeret: sed istud ipso invito facit casus fortuitus: nec etiam commutat involuntariè; quia in hoc casu solus casus fortuitus est causa destructionis adæquata, & non injusta acceptio. Hoc tamen verum est, quod sepe in tali casu domino restituendum sit pretium usus rei suæ, quatenus scilicet ea potuisset uti ante casum fortuitum: similiter lucra cessantia, & damna emergentia ante illum casum.

Si autem res apud dominum non periisset, juxta omnes certum est, quod injustus possessor debeat restitutionem facere; quia tenetur ratione injustæ acceptionis. Insuper injustus detentor est in mora: ei autem, qui est in mora, imputatur etiam casus fortuitus: si tamen moram purgasset, rem domino offerendo, & hic noluisse accipere, non amplius detentor teneretur ex casu fortuito.

641. Secundò. Si resperijt apud furem, atque etiam periisset apud dominum: at non casu, sed injurià; eoque alius fur eam furripuisset, tenetur prior fur ad restitutionem. ita Lessius de just. l. 2. c. 12. dub. 15. n. 92. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 3. n. 371. Vogler de restit. q. 3. n. 499. & hoc teste omnes. Ratio est. Si alter fur prius raperet, teneretur ad restitutionem: ergo etiam tenetur iste, qui eum prævenit, & totam ejus obligationem in se suscipit: resque se habet, sicut, si quis positivè cooperetur ad damnum, quamvis illud etiam sine ejus cooperatione daretur, qui utique tenetur ad restitutionem, ut communissimè omnes tenent; quia scilicet tamen efficaciter effectivè in damnum influit, & illa conditionalis: *Si ego non fecissem, alij fecissent*: ut ait Vogler de restit. q. 16. n. 261. excluditur in tribuallibus: & nihil facit ad mores.

642. Tertiò. Si fur, aut iniquus detentor, consumpserit rem, quam certò scivit, alias perituram esse apud dominum, & apud se, e. g. diluvio, incendio, naufragio &c. ut servari non potuisset, probabilis non tenetur ad restitutionem. ita Lessius de just. l. 2. c. 12. n. 93. Vogler de restit. q. 32. n. 502. Valquez, Lugo, & alij; nam in tali casu res parum, aut nihil valet: nec potest dominus rationabiliter esse graviter invitatus: ad summum deberet aliquod pretium vilissimum reddi. Rectè tamen advertit Lugo de just. disp. 18. sec. 6. n. 146. hunc casum non facillè contingere; quia semper aderunt aliqui, empturi saltem pretio quodam minori, ad quod reddendum dein fur etiam tenetur. Unde ulterius advertit Vogler loc. cit. in casu talis inevitabilis periculi interitus apud dominum opus esse multiplici observatione; si enim fur eripuit rem periculo, e. g. incendio, & locavit, tuto, non potest absumere sine obligatione restitutionis, ut habet etiam Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 3. n. 368. Lugo de just. disp. 18. sec. 6. n. 148, & hoc teste omnes alij; quia melior status rei pertinet ad dominum. Ulterius ait Haunoldus tom. 1. de just. tract. 3. c. 3. n. 371. si res apud furem periret ex negligentia; eoque facillè posset eam servare, sed nolit, quanquam apud dominum etiam periisset, teneri furem ad restitutionem; quia propter furtum commissum suscepit in se obligationem custodiendi rem furtivam diligentia sicut communi.

643. Sed in hoc casu Lugo de just. disp. 18. sec. 6. n. 145, quidem consentit, si fur non possit pro tunc rem domino reddere, nec in priori loco, undè rapuit, constituetur; tunc enim, ait, videtur teneri saltem custodire, & non negligere, saltem negligentia gravi: at verò, si rem domino reddere possit, vel statueri in loco priori, ait, ad hoc tantum teneri ex justitia; per hoc enim, ait, desinit à furto: cum autem id domino parum, aut nihil prosit, addit, non peccaturum contra justitiam graviter, si id non faciat, sed rem consumat.

Sed non credo tam facillè, quod in tali casu liceat, rem restituere certò perituram; nam hoc esset quasi, si quis furtivè, vel non furtivè, vestes Petri extraxisset ex incensa ejus domo, ubi prius fuissent, & postea eas iterum in eandem domum accensam conjiceret, vel reponeret: quo casu quidem eas in eodem loco, & sub dominio domini constitueret: sed quia in his circumstantijs dominus propter grave damnum inde oriturum, meritisimè jure esset invitatus, nemo diceret, quod tali positione, vel collocatione vestium, non peccaretur contra justitiam: imò hoc non liceret, & contra justitiam esse, docet ipse Lugo de just. disp. 17. sec. 2. n. 30. pariterque Haunoldus tom. 1. de just. c. 3. tr. 3. n. 255, qui ait, nec negari hoc ab adversarijs. Sed de hoc plura infra à n. 648.

644. Quartò. Si fur destruat, aut absumat rem, quando nondum prævidetur

imminens periculum, de rigore juris tenetur restituere totum valorem, quamvis res apud dominum manens certissimò periisset casu fortuito. ita Lugo de just. disp. 18. sec. 6. n. 143. item Haunoldus tom. 1. de just. c. 3. tr. 2. n. 367. Ratio est; quia, quando periculum nondum prævidetur, res adhuc retinet totum suum valorem: ergo, quando adhuc eo tempore eam destruis, suscipis in te obligationem restituendi totum illum valorem: quæ obligatio manet, etsi postea periculum, vel causa interitus rei, e. g. incendium superveniat; nam sicut, si emisisses rem eo tempore, adhuc debuisses eam toto pretio emere, & dein istud solvere, etsi talis causa supervenisset, & te re illa privasset (quia obligatio, prius contracta, non extincta fuisset per supervenientem interitum) ita etiam, si rem tunc voluntariè destruxisti, debes totum rei valorem restituere. Sicut enim in priori casu res empta transit in dominium emptoris, & venditor habet jus in personam ejus, ita etiam in hoc casu dominus habet jus in furem; nam iste voluntariè rem auferendo, accedente dein destructione, commutavit jus in re, quod prius habuit dominus, in jus in personam, quod dominus modò habet contra personam furis, & quod manet, etsi res postea certissimè etiam apud dominum peritura fuisset.

645. Nec dicas, talem furem non esse causam efficacem injusti damni; nam certè est causa effectiva damni; quia est causa effectiva destructionis, quæ hic, & nunc damnificat. Quod autem res, etsi mansisset pro hoc tempore, postea tamen consumpta fuisset, non probat, rem illam, dum periculum nesciebatur, non habuisse totum valorem communem: sed que res fermè habet, ac in casu, quo quis alterum occidit, nesciens, eum mox fulmine, vel apoplexiâ tangendum, qui plane injustitiam committit.

Quinto. Multò magis tenetur fur ad restitutionem, si rem consumat loco, quo non periisset, vel post periculum, e. g. si furatus est Titius vestem pretiosam, & domo Caji, quæ postea cum omnibus mobilibus combusta est, ita, ut etiam vestis, si non ablata fuisset, certissimò absumpta fuisset. Ratio est clara; quia res, quomodo-cunque servetur, manet domini, sicut ovis è lupi faucibus extracta: & transacto periculo recuperat res omnem pristinum valorem. Sextò. Adhuc magis, (ut ex dictis inferitur) qui rapuit rem e. g. in casu incendij, vel ex aliquo alio loco, ubi res alias certissimò periisset, eamque adhuc habet, debet domino eam restituere.

ARTICULUS III.

An, qui rem alienam à fure emit, possit eam eidem restituere ad recuperandum suum pretium.

646. **H**æc controversia commodè reducitur ad hæc questionem

nem, in qua potissimum de obligatione possessoris mala fidei agitur; supponitur enim, in hoc casu possessorem esse mala fidei: vel quia jam ante emptionem scivit, rem esse alienam, aut furtivam, adeoque fuit emptor mala fidei, & mala fide possessionem incepit: vel quia, licet fuerit emptor bonæ fidei; eoque ante emptionem non sciverit, rem alienam esse, adeoque possessionem bona fide ceperit: tamen ob supervenientem postea noticiam, quod res sit furtiva, incepit esse mala fidei possessor. Quæritur autem hic, an, qui talem rem emit, teneatur, eam immediatè reddere domino suo, vel an possit, eam reddere furi, à quo emit, ut sic ab illo recuperet suum pretium. Et quidem quæritur tam de emptore bonæ fidei, quam de emptore mala fidei.

647. In hac controversia conveniunt auctores 1. quod, quando pretium non potest recuperari, e.g. quia fur jam aufugit, debeat res reddi domino; quia, ut communiter dicitur: *Res semper clamat post dominum*: nec potest quis retinere, quod scit esse alienum, & sibi à non domino venditum. 2. quod, quando emptor non debet pati damnum, nisi rei emptæ, & non simul pretij expensæ, debeat rem immediatè restituere domino; non enim licet sine meo periculo, vel damno, rem proximi exponere periculo injustæ ablationis, aut detentionis.

Econtra etiam conveniunt 3. quod, quando prudenter non dubitatur, rem ab ipso fure domino restituendam, possit ea furi reddi; quia in tali casu domino non est noxia ea redditio, nec is propterea incurrit damnum. At difficultas in eo stat, an talis emptor, bonæ, vel mala fidei, possit rem reddere furi, de quo omnino incertum est, vel merito dubitatur, an sit domino rem restitutus: quo casu per talem restitutionem rei, furi factam, dominus incurrit morale periculum, rem suam perdat.

648. Dico 1. Emptor talis, sive bonæ, sive mala fidei, non potest rem alienam positivè reddere furi. ita Molina tom. 3. de justit. p. 2. disp. 722. citans Joan. Medina, Sorum, Covarruviam, Ledesnam, & alios. Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 17. §. 3. n. 24. citans Bartholom. Medinam, Majorem, Azorium, & alios. La Croix l. 3. p. 2. n. 100. citans insuper Cajetanum. Prob. conclus. Melior status, quem acquisivit res, spectat ad ipsam rem, & consequenter ad dominum rei: ergo, qui rem illam ex meliore statu iterum conjicit in deteriorem, facit domino injuriam, atque adeo agit contra justitiam: atqui emptor talis, positivè reddens rem furi, è cujus manibus extracta jam erat, eam iterum conjicit in deteriorem statum: ergo facit domino injuriam, & agit contra justitiam: atque adeo non potest licitè, rem positivè reddere furi. primum antec. communissimè admittitur; & si negetur, non potest dari ratio, quare is, qui eripuit rem alterius ex igne, vel aqua, non possit eam iterum conjicere positivè in eundem ignem, vel

aquam, quod nemo admittet. Et sanè, qui rem per suam emptionem è noxijs manibus furis extraxit, tam parum potest eam in eadem reponere, quam parum, qui rem extraxit è flammis, eam potest in eadem rursum rejicere.

649. Confr. ex Laymano loc. cit. Non tantum, postquam à domino interpellatus fuit iudex (post cujus sententiam utique datur sepe obligatio, quæ ante eam non datur) sed jam antè potest dominus, si tantum certior factus fuit de re sua, apud talem emptorem existente, eam sibi statim vindicare, ut habetur L. Mater. 3. & L. Adversus. 4. Cod. de rei vindicatione: & si dominus tunc rem ab emptore repetat, non potest iste, ad se indemnem servandum, rem reddere furi, sed debet eam statim domino restituere, ut teste Molina cit. disp. 722. fatentur adversarij: atqui hæc petitio, vel interpellatio domini, non tribuit huic novum jus, nec potest offendi, ex quo capite sola isthæc interpellatio vim habeat, prohibendi, vel impediendi emptorem à recuperatione sui pretij, si hic non jam prius, ratione rei apud ipsum existentis, ac melioris status, quem acquisivit, & quo spoliari non potest, fuisset prohibitus, vel impeditus à re furi restituenda: ergo ista restitutio jam prohibita est antecederet ad scientiam domini: consequenter, quandoque emptor scit, rem esse alienam, debet eam reddere domino, insuper habito periculo perdati pretium: sicut scilicet deberet eam reddere, si fur aufugisset. Interim tamen semper habet emptor contra furem actionem de rei evicitione: quam, si ob improbitatem furis, vel ejus fugam, persequi non potest, debet damnum pretij infortunio suo adscribere.

650. Hoc tamen addo ex Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 17. n. 24. & Molina de justit. tom. 3. p. 2. disp. 722. (ubi insuper pro se citat Sorum, & Ledesnam) quod, si quis bona fide purasset, sibi licere, ad recuperandum suum pretium, rem furi restituere, atque etiam ex hac persuasione actu restituisset, ad nihil amplius teneretur; non enim teneretur ex re accepta, neque ex injusta acceptione, nec ex alio titulo: non ex re accepta; quia eam non amplius habet, nec ex ea ditior factus est: non ex injusta acceptione; quia hæc per restitutionem retractata est, & post retractionem non est amplius causa damni domini, ut paulò post dicemus.

Sed neque ipsa restitutio facta furi fuit nova injusta acceptio, vel contractatio rei, nec æquivalenter talis; quia facta est bona fide, & sine culpa Theologica: adeoque saltem in foro interno talis ad nihil tenetur: quamvis Molina loc. cit. dicat, si constaret in foro externo, quod talis emptor, sciens rem esse alienam, & tamen furi eam restituens, ut pretium recuperaret, cogeretur ad restituendum domino valorem rei, si fur jam abiisset, ita, ut ab eo res recuperari non posset.

651. Dico 2. Potest tamen emptor bonæ fidei repetere à fure pretium, & si hoc aliter recuperare nequeat, potest permittere, ut fur rem alienam iterum auferat. ita La Croix l. 3. p. 2. n. 99. ubi dicit, esse communem, Molina de justit. tom. 3. p. 2. disp. 722. §. Ad secundum dicendum. Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 17. n. 24. quibus à fortiori consentiunt ij, qui tradunt, quod etiam positivè res furi restitui possit. Prob. conclusio. Etsi nemo possit licitè rem alienam ex meliore statu transferre in deteriorem, tamen etiam per se, & independentè à contractu, vel alia speciali obligatione, nemo tenetur, rem alienam cum magno suo damno in statu meliori custodire, vel conservare: atqui is, qui tantum permittit furi, rem alienam auferre, non positivè cooperatur ad ejus ablationem, nec positivè rem transfert in manus furis, tanquam in statum deteriorem, sed tantum eam non custodit: ergo nihil illicitum facit.

652. Dico 3. Idem per se, sive, si non adsint alie circumstantie, peculiariter impediens, vel prohibentes, potest permittere emptor mala fidei. ita La Croix l. 3. p. 2. n. 100. ubi probat, esse eandem rationem de uno, ac de altero emptore: nec videntur dissentire Layman, & Molina, quamvis emptorem mala fidei non expriment. Idem sentiunt Lugo de justit. disp. 17. sec. 2. n. 37. Haunoldus, Illung, & alij plures, qui defendunt, emptorem mala fidei posse etiam positivè reddere rem furi, ut recuperet suum pretium.

Prob. conclus. Quando contractus rescinditur (ut fit in nostro casu) tunc non magis nascitur, aut continuatur injuria ratione talis permissionis, quam si emptio fuisset bona fide facta: nec talis emptor amplius mediatè, vel immediatè intuit in damnum domini, ut rectè notat Lugo loco modo citato: ergo talis emptor satisfacit suæ obligationi, quam incurrit ratione contractus mala fide initi: nec deinceps vi istius tenetur ad specialem custodiam rei alienæ, adeoque etiam ipsi talis permissio ablationis rei est licita.

Prob. conf. Ex una parte emptio illa, quamvis fuerit mala fide facta, postquam tamen est retractata, jam non est de facto causa, ut dominus debeat carere re sua; cum in hoc nec mediatè, nec immediatè influat, ut patet expendentè: ex altera parte injustus acceptor tantum debet facere, ne ob suam actionem dominus debeat carere re sua, vel damnum pati: atqui hoc facit talis emptor, retractando, & quantum potest annihilando contractum: ergo satisfacit suæ obligationi.

653. Sic, ut habet idem Lugo loc. cit. si quis ex stabulo furis abegisset bovem: postea autem in itinere adverteret, eum esse cornupetam, & sibi, vel reliquo gregi periculofum, posset retractata voluntate dimittere bovem, etsi sciret, eum rediturum ad stabulum furis; quia cum tanto incommodo non tenetur, domino bovem custodire.

Dixi: *Si non adsint alie circumstantie &c.* nam, 1. si hic emptor se aliquo modo participem fecisset furti, præbendo recursum furi, vel per frequentem emptionem cum animando ad similia furta, 2. si rem diu detinuisset, ita, ut hæc detentio injusta novum damnum causasset, aut difficiliorem reddidisset, vel furi restitutionem, vel domino recuperationem rei: vel similes alie circumstantie occurrerent, aliter esset loquendum. At si emptor tantum brevi tempore rem detinuisset, ex tali modica mora nullum damnum notabile domino emerisset.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

654. **O**B. 1. contra 1. conclus. Emptor restituens rem furi se habet, sicut si quis è stabulo furis abegisset bovem cornupetam, quem (cum dein sibi, vel suis animalibus, ab eo debeat timere periculum) potest iterum licitè dimittere, ut redeat ad stabulum furis, ut ipsimet n. præced. diximus: ergo etiam talis emptor potest licitè rem reddere furi. Confr. Si furi eripuissem pallium alienum, & ille vicissim rapuisset meum, non redditorus mihi istud, nisi prius ei reddidisset illud alienum, possem hoc ei licitè reddere: ergo etiam possum furi restituere rem alienam, si fur aliter non vult reddere pretium.

Resp. neg. ant. talis emptor non se haberet ut præcisè dimittens bovem (nam sic se habet ille, qui juxta nostram secundam conclusionem tantum furi permittit, ut rem iterum auferat) sed ille emptor, positivè rem reddens furi, se haberet ut is, qui positivè reduceret bovem in stabulum furis: quod æquè negamus esse licitum, ex eodem nostro principio, quod nempe non liceat, per actionem positivam, rem alienam in deteriori statu ponere. Ad confr. iterum neg. ant. Neque in hoc casu possum positivè furi dare pallium alienum: sed tantum possum permittere, ut ipse alienum pallium auferat. Ratio patet ex dictis.

655. Dices 1. Sive pallium ipsimet dem furi, sive tantum permittam, ut ipse fur auferat, in utroque casu idem damnum sequitur domino, posito, quod fur auferat: ergo nihil interest inter unum, & alterum. Resp. neg. conf. In priori casu ego positivè cooperor ad damnum domini, & sum causa damni, quod est illicitum: in altero casu ego damnum tantum permitto, nec sum ejus causa, quod sæpe est licitum. Sic quando e.g. milites in bello injusto incendunt domum mei vicini, idem damnum sequitur, sive etiam ego faces apponam, sive tantum incendium non impediam: attamen nullo modo, etiam ad evitandum magnum damnum, quod mihi milites minantur, e.g. incendium domus meæ, possum faces apponere, & ad incendium domus proximi cooperari: possum tamen ad evitandum

meum damnus incendium illud permittere. videatur Molina *rom. 3. de just. p. 2. disp. 722. n. 3. §. Ad secundum.* ubi expresse ait, nec ad evitandum damnus corporale licitum esse, ponere actionem positivam contrariam juri tertij, nisi quis fortè paratus in animo esset, ad refarciendum domino damnus, quod sua actione causavit.

656. Dices 2. Possunt e. g. furioso, qui mihi minatur, quòd me velit scilicet traicere, nisi reddam ei gladium, cum quo vult e- gredi ad duellum, possunt, inquam, ad evitandum hoc vitæ periculum, vel aliud simile malum, tali homini positivè reddere gladium, cessi videam, quòd isto seipsum, vel alium occisurus sit: ergo à pari potest etiam emptor, positivè reddere furi rem alienam. Resp. neg. conf. Si gladius est furiosus, ista actio non est contra justitiam, aut cooperatio ad eandem: sed neque in his circumstantijs est contra charitatem; quia charitas non obligat, ut ad servandam alterius æqualis vitam ipsemet par vitæ periculum incurram. Si etiam gladius sit alterius, cum non sit periculum furti; eoquòd furiosus non velit eum furari, dominus non potest in his circumstantijs esse rationabiliter invitatus, si alter ad servandam suam vitam gladium ejus ad aliquod tempus commodet: at in casu nostro emptor non incurrit periculum vitæ, sed tantum periculum perdendi pretij. Quodsi autem periculum vitæ quis incurreret, tunc considerari deberet, an in eo casu dominus posset esse rationabiliter invitatus, vel non: & certè sæpe posset. Huc spectat, quòd ex Molina *n. preced. attulimus.*

657. Dices 3. Si quis aliquid invenisset, dein autem propter eam rem incurreret aliquod periculum perdendi res suas, vel etiam periculum incurrendi infamiam, quasi rem furatus fuisset: in hoc casu posset is rem iterum positivè reponere in antiquo loco, etiam cum periculo; ne res furto auferatur, vel aliter pereat: ergo etiam emptor ob periculum perdendi pretium potest rem alienam iterum positivè reponere in manibus furis. Resp. Layman *loc. cit. n. 650.* è contrario vult nostram sententiam probare ex hoc ipso casu; ait enim, quòd, si Titius rem Caij invenit, dein autem debitor Titij huic minetur, se aufugituum, adeoque debitum non soluturum, nisi Titius rem inventam reponat eodem loco, ubi priùs fuerat, ut scilicet ipse debitor eam postea auferat, vel furari possit; ait, inquam, Layman, quòd in hoc casu nemo diciturur sit, Titium sui damni vitandi causa id facere posse.

Certè, si inventor obligationi suæ satisfecit, & statim inquisivit in dominum, periculum infamiae facile amovebit: si autem omisit diligentiam debitam, sibi adscribat suum damnus. Reponere in antiquo loco non potest; habet enim multa alia media liberandi se ab infamia; multi enim sunt modi occultè rem domino restituendi, e. g. per confessarium, vel alium tecto nomine

inventoris restituente &c. in forma fortè alius negaret consequ. præsertim si periculum esset famæ, quæ est bonum altioris ordinis, & longè magis æstimabile, quam tantum periculum pretij, quòd est bonum ordinis inferioris: sed expediriùs, & melius neg. ant.

658. Dices 4. Tamen ipse fur non tenetur incurrere infamiam, & se proderet restituendo rem domino: ergo nec emptor, etiam, qui mala fide emit. Resp. conc. totum. Non dicimus, quòd emptor se debeat proderet cum sua infamia: at non propterea potest rem reddere furi; cum habeat alios varios modos, vel pretextus, rem sine infamia domino restituendi. Sic etiam fur, licet non debeat rem cum sua infamia restituere domino, tamen non ideo potest eam sibi retinere: sed debet uti occultis modis restitutionem faciendi, quos suppetere nemo dubitat.

Imò in tali emptore restitutio facta furi non potest esse medium necessarium ad evitandam infamiam; nam vel res est adhuc penitus occulta: vel jam rumor aliquis de ea percrebuit; si primum: non est periculum infamiae; quia, dummodo vellet occultè rem reddere domino, salva est fama: si secundum: non video, quomodo emptor infamiam evitet melius, rem restituendo furi, quam si occultam restitutionem domino faciat; quia, si furi rem reddat, dominus certior factus de eo, quòd res apud ipsum fuerit, contra eum ager; & licet neget, se eam habere, neque etiam convinci possit, tamen manebit suspectus, non minus, imò magis, quam si res occultè restituta fuisset, ut expendenti magis patebit.

659. Ob. 2. In jure datur actio furi ad rem repetendam: ergo habet jus ad eam repetendam: ergo etiam emptor illi justè restituit. Resp. ergo, si dominus certior factus de re sua, apud emptorem existente, eam immediatè ab hoc repeteret (quod ei jura aperte concedunt per *L. Mater. & L. Adversus. Cod. de rei vindicatione*) faceret injuriam furi, quòd est fallum. Resp. in forma cum *La Croix l. 3. p. 2. n. 100.* dist. 1. conf. fur habet jus conditionatum. conc. conf. habet jus absolutum. neg. 1. & simul 2. conf. Scilicet furi concedunt leges tantum jus sub conditione, si prudenter judicetur, velle rem restituere, & dominus rem aliter non esset accepturus; non enim volunt leges favere furi qua tali, sed tantum ut volenti satisfacere suæ obligationi; unde tribuunt ei jus ad rem repetendam, in eum finem, ut eam possit, prout debet, domino restituere: secus autem, si restituere nolit. Non autem negamus, quòd furi verè poenitenti, & ad restitutionem faciendam parato, possit res restitui, & ab eo pretium, quòd etiam debet reddere, recipi.

660. Ob. 3. Si emptor accepisset rem alienam à fure post contractum emptoris initum, ita tamen, ut solutio nondum fuisset facta, posset licitè contractum iterum rescin-

rescindere, & rem furi restituere, retento pretio: ergo idem potest præstita solutione; quia non magis læditur jus domini in uno, quam in altero casu. Resp. dist. ant. potest in tali casu emptor rem reddere furi, si contractus plene est initus, & res plene tradita emptori, ita, ut sit plene extracta è manibus furis. neg. ant. si res adhuc quasi pendeat, nec sit omnino extracta è manibus furis. om. ant. & neg. conf. Sanè non video, cur talis emptor, qui neque habet periculum perdendi pretium, possit rem positivè reddere furi. Quodsi etiam per accidens in aliquo casu, ad majora damna vitanda, aliquis deberet aliquid dare furi, quem nollet proderet, non video tamen, cur huic emptori, qui necdum solvit pretium, magis, quam alteri, qui pretium jam solvit, liceat ponere actionem positivam domino noxiam: quamvis etiam hic emptor ad vitandum magnum suum incommodum possit permittere, ut fur rem denuo auferat. Si autem contractus nondum est plene initus, nec res omnino extracta ex manibus furis, res nondum absolutè habet meliorem statum, adeoque non est par ratio cum isto, & nostro casu.

661. Ob. 4. Status iste melior non provenit ex ipsa re, sed ex libera voluntate ementis, èstque rei tantum extrinsecus: ergo, licet res eo iterum privetur, non sit injuria domino. Resp. neg. conf. Undeunde proveniat status melior live intrinsecus, live extrinsecus rei sit, spectat ad dominum, nec potest sine hujus injuria res eo privari; aliàs dicam, quòd, si res ab accurrente amico erepta sit incendio, possit iterum in incendium iniijei; quia etiam tantum privaretur statu meliore extrinsecus, qui non provenit ab ipsa re, sed à favore amici, in tempore accurrentis.

Dices. Non est paritas cum iniijente rem in ignem, & cum restituente rem furi: ergo rectorio hac est nulla. prob. ant. prior ponit actionem, ex se physicè destructivam rei: alter ponit actionem, non physicè, imò nec moraliter destructivam rei; quia fur adhuc potest, imò debet rem domino restituere: ergo. Resp. dist. ant. non est inter eos paritas etiam omnimoda materialis. con. ant. non est formalis. neg. ant. & conf. ad prob. om. vel conc. ant. & sub data dist. conc. vel neg. conf. Concedo, quòd iniijciens rem in ignem ordinariè immediatè, & majus damnus inferat domino rei, quam rem restituens furi; quia ille rei non tantum meliorem statum, sed omnem statum physicum, & si res non amplius ex igne extrahi possit, etiam ipsem omnem, eam recuperandi, aufert: quod non facit restituens rem furi. At tamen per hoc non ostenditur, quòd talis restituens rem furi non inferat domino aliquod damnus, tollendo à re meliorem ejus statum, & reddendo difficillimam, sæpe etiam omnino impossibilem, ejus recuperationem: non est autem licitum, damnus etiam minus inferre domino.

Paritas ergo inter eum, qui rem ex

igne extractam denuo in eum rejicit, & inter illum, qui rem à fure emptam eidem restituit, stat in hoc, quòd uterque rem collocet in deteriori statu, ex quo, vel omnino non, vel non nisi valde difficulter extrahi possit; quia difficulter res ex igne extrahitur, & sæpe a què difficulter ex manibus furis ignoti, vel jam elapsi. Unde uterque, tam iniijciens in ignem, quam restituens furi, ponit positivè actionem noxiam domino, & contrariam ejus juri. Quòd autem una actio magis, altera minus noxia sit domino, non probat, ullam ex ipsis licitam esse.

662. Ob. 5. Si res est in manibus furis, est in statu meliore, quam, si sit in manibus emptoris: ergo, si reddatur furi, non ponitur in statu deteriori: adeoque rationes nostræ nihil probant. prob. ant. facilius est restituere furi, quam tali emptori: ergo major est spes, dominum rem suam recuperaturum à fure, quam à tali emptore. prob. ant. fur tantum patitur lucrum cessans: emptor insuper damnus emergens; quia perdit suum pretium: ergo illi est facilius restituere, quam isti. Resp. neg. ant. ad prob. neg. conf. Est utique major spes recuperandi rem suam ab homine honesto, & bonæ conscientie, quam à fure. Nam in primis etiam fur patitur, non tantum lucrum cessans (per hoc enim intelligitur lucrum necdum possessum; cum tamen fur rem jam possederit) sed etiam damnus emergens (per quod intelligitur jactura rei jam priùs possessæ) Sed quidquid de hoc sit: demus etiam, quòd facilius esset furi restitutio, quam emptori, si tamen ille ex perveritate sua restituere nolit, vel certè magnum periculum sit, ne nolit, facilius dominus rem suam recuperabit ab homine pio, qui majorem difficultatem longè citius superabit, quam fur minorem.

663. Dices 1. Emptori bonæ fidei non debet obesse sua pietas. Resp. dist. illat. non debet ipsi obesse in ordine ad felicitatem æternam. conc. illat. non debet obesse in ordine ad felicitatem temporalem. sub. dist. non debet obesse per se. omitt. non debet obesse per accidens, præsertim ob malitiam alterius. neg. illat. Certè sæpe pij ob aliorum malitiam debent etiam sub obligatione gravi pati damna temporalia; quia non semper suppetunt media licita avertendi ea damna: & Deus hæc sæpe permittit ad majorem servorum suorum gloriam in cælo: quæ tamen damna temporalia non patiuntur mali; quia hi non verentur, adhibere media illicita ad ea avertenda.

Dices 2. Hac ratione emptor bonæ fidei esset deterioris conditionis, quam emptor malæ fidei: hoc est absurdum: ergo. Resp. neg. ma. nam etiam emptori malæ fidei non est licitum, rem emptam alienam positivè reddere furi; si autem id faciat, e- quidem non patitur damnus temporale bonorum fortunæ, sed tamen patitur damnus longè majus, nempe gratie Divinæ.

664. Dices 3. Saltem res est in dete-

riore statu, si sit in manibus emptoris malæ fidei, quam si sit in manibus furis; quia, ut dictum, ille habet duas difficultates restituendi, ubi fur tantum habet unam: adeoque major spes est restitutionis faciendæ ab isto, quam ab illo: ergo emptor malæ fidei poterit rem furi restituere. Resp. dist. ant. res est in deteriore statu in manibus emptoris malæ fidei, si iste ita constitutus sit, ut velit, quantum potest, & debet, obligationem suam implere, & licitè tantum agere: ad quam animi constitutionem ex iustitia obligatus est. neg. ant. si non sit ita constitutus. om. ant. & neg. conf. Quæstio hæc procedit de eo, qui ita constitutus est, ut velit tantum licitè agere; nam queritur, quid talis emptor possit, aut debeat facere, si velit licito modo re aliena, & contracta inde obligatione se liberare: non autem queritur, quid possit facere homo projectæ conscientia, qui sive per fas, sive per nefas, velit esse indemnus.

Si autem emptor, qui prius mala fide emit, modò ita constitutus sit, ut velit tantum licitè agere, tunc utique res habet meliorem statum apud ipsum, quam apud furem, de quo maximum dubium est, an unquam sit restitutus. Unde non queritur, an absolute melius sit, rem esse apud furem, quam apud emptorem; nam utique potest contingere, ut domino absolute melius, & optabilius esset, rem esse adhuc apud furem, quam apud alium, à quo sæpe longè difficilius potest eam recuperare; imò aliquando omnino non potest: sed queritur tantum ex suppositione, quòd emptor ita constitutus sit, ut velit obligationi suæ satisfacere, ad quam ipsam animi constitutionem habendam est obligatus: quod addo, ne quis inferat: ergo saltem emptori obfirmato ad rem retinendam, si pretium suum non recuperet, licitum fore, eam furi restituere; nam hæc ipsa obfirmatio jam est illicita, & domino injuriosa.

665. Dices 4. Juxta nos emptor non tantum non potest rem in deteriore statu rem reiscere, sed deberet eam ad statum meliorem promovere: sed hoc est nimium: ergo. prob. ma. emptor non potest rem retinere, adeoque non potest eam relinquere in eo statu, quem habet apud se, sed deberet eam reddere ipsi domino: hoc autem esset eam promovere ad meliorem statum: ergo. Resp. neg. ma. universaliter acceptam; cum enim possit permittere, ut fur rem auferat, non tenetur, eam possitivè ad statum meliorem promovere: item potest dominum monere, ut ipsemet eam accipiat, & in meliorem statum transferat. Resp. 2. om. ma. neg. mi. Ut rectè Molina tom. 3. p. 2. disp. 722. n. 3. §. Ad primum. ait, emptor, cum non possit rem tradere furi, neque eam sibi retinere, tenetur illam reddere domino, & sic per accidens in meliorem statum transferre. Si tamen in hanc translationem expectentia essent faciendæ, ex communibus alijs principijs desumendum est, quas expen-

fas, bonæ, vel malæ fidei possessor, possit deducere, de quibus infra.

666. Ob. 6. contra 2. & 3. conclus. Si ad recuperandum meum pretium licet, permittere furi, ut alienam rem auferat, potero etiam licitè eidem, volenti mihi eripere centum aureos, aperire cistam apud me depositam, ut ex ea possit auferre centum alios aureos, & simul permittere, ut eos auferat: sed hoc est falsum: ergo. Confirm. Saltem emptor malæ fidei non potest licitè permittere, ut fur alienam rem auferat: ergo. prob. ant. injusta acceptio rei alienæ, per emptionem mala fide factam, imponit emptori onus servandi dominum indemnem: atqui non servat indemnem, si permittat furem auferre rem domini: ergo. Resp. neg. ma. Apertio cistæ est actio positivè injuriosa domino, etque noxia: & præsertim in tali casu est positiva cooperatio ad ablationem auroorum; unde non est licita, etiam ad avertendum meum damnum: non ita se habet pura permissio, quam nos concedimus licitam esse emptori.

Ad confir. neg. ant. ad prob. neg. ma. Illa acceptio non imponit obligationem servandi dominum omnino indemnem, sed tantum indemnem ratione suæ actionis, ita, ut ex illa actione nullum omnino damnum sequatur: atqui, si emptio retractetur, & consequenter, quantum fieri potest, actio emptoris annihilatur, ita, ut neque in se, neque in ullo effectu suo duret, non sequitur amplius ullum ex ea damnum domino; nam ista actio dein non est amplius causa, cur domino res non restituatur, aut diutius detineatur: sed omittæ restitutionis, vel ortæ dilationis causa sola est malitia furis, quam emptor tantum permittit. Illa etiam prior detentio rei apud emptorem, quam supponimus brevem fuisse, nec attulisse domino incommodum alicujus momenti (alias, ut dictum n. 653. esset exceptio faciendæ) etiam non obligat ad aliud, quam ad cessandum ab ea: quod emptor in nostro casu facit. Hoc totum magis declarat exemplum bovis cornupetæ, è stabulo furis abacti, ac dein iterum ad idem redire permilli, de quo eodem n. 653.

ARTICULUS V.

Ad quid teneatur Possessor Dubie Fidei.

667. Dico 1. Qui bona fide cepit rem possidere, si superveniat dubium, an non res sit aliena, debet morali diligentia inquirere, an sit sua, vel alterius. Si autem eà diligentia adhibiti dubium vinci non possit, non tenetur alteri rem dare, sed potest eam retinere, ita communissimè doctores: & jam probata hæc conclusio est n. 363. & seq. Et quidem leges, ac jura ibi citata conducunt ad quietem, & tranquillitatem communem, atque iustissimè potuerunt statui: nec sunt leges pœnales, sicut nec leges de præscriptione pœnales sunt; unde

unde in foro interno, & externo, vim habent: & certè, nisi etiam in foro interno vim haberent, finem suum non obtinerent, ut in simili diximus n. 340. Adde, quòd possessor talis dubius, an res sit sua, an Titij, duplex habeat jus, unum proprietatis dubium, alterum possessionis certum: e contra Titius tantum habeat unum, scilicet jus proprietatis dubium: igitur debet jus duplex uni prævalere.

668. Dico 2. Qui occurrente dubio omittit inquisitionem, & postea deprehendit certò, rem fuisse alienam, tenetur domino restituere rem, & fructus etiam consumptos, ex eo tempore, ex quo cepit negligere inquisitionem, etsi non fuerit factus ditor. ita Lessius de just. l. 2. c. 14. dub. 4. n. 23. Sanchez in decal. l. 2. c. 23. n. 182. Molina tom. 1. de justit. tr. 2. disp. 36. §. Reliqua. Vogler in manuscriptis, & alijs plurimi. Ratio est; quia, cum talis possessor teneatur in rei veritatem ex iustitia inquirere, si id non faciat, cessat esse bonæ fidei, & incipit esse possessor malæ fidei, consequenter tenetur ad restitutionem, sicut alij malæ fidei possessores.

Quod si postea veritas non amplius possit sciri, tenetur talis, saltem compensare spem, quam alter potuit habere, ut docent Molina cit. disp. §. Sit ergo. Sanchez in decalog. l. 2. c. 23. n. 183. Lugo de just. disp. 17. sec. 4. n. 84. quibus Haunoldus attentitur, si dubitatum fuerit de particulari persona, non verò, si tantum in genere: sed ratio ejus non videtur mihi valde efficax; quia, sicut dubito de Petro, ita dubito de tota communitate: hoc tamen discrimine, quòd fortè in casu dubij de communitate aliquando restitutio faciendæ sit pauperibus. Si autem postea talis possessor resciret, se dominum verè fuisse, ad nihil teneretur; quia illa negligentia non intulit alteri damnum effectivè, sed tantum affectivè.

669. Dico 3. Si quis rem alienam bona fide accepit, & obortum postea dubium non potest morali diligentia vinci, potest etiam eam rem alienare, ita communis apud Lugo de justit. disp. 17. sec. 4. n. 89. Monere tamen prius debet emptorem de hoc ipso dubio; quia vendit rem vitiosam, quam alter fortè non emeret. Ratio conclusionis est; quia, si talem rem non liceret alienare, dominium sæpe frustratum, vel etiam possessio sæpe inutilis foret: imò, cum multe res non possint servari, nec utiliter à possessore consumi, esset etiam noxium domino; quia res ejus deberet perire. Sed hæc conclusio, ut vera sit, exigit etiam hanc conditionem, ut possessor dubitans sit paratus, quòd, si dominus verus ante impletam præscriptionem comparuerit, velit ei pretium restituere; quia taliter dubius nondum potest rem habere omnino ut suam, & nondum omnino extinctum est jus alterius.

Quare, licet possessor ita dubius possit rem vendere, ne sit inutilis: non tamen potest facere, ut domino sit impossibilis,

vel longè difficilior recuperatio suæ rei. videatur Lugo loc. cit. n. 90. & seq. ubi etiam solvit rationes aliquorum, qui putant sufficere, si dein talis venditor, quando fortè rescit, rem alienam fuisse, restituat domino, quantum factus est ditor. His accedit Haunoldus tom. 1. de justit. tr. 3. c. 3. n. 307. ex hac ratione; quia, ut ait, si possessor eam rem consumpsisset, non teneretur restituere, nisi in quantum factus est ditor: quod tamen meritò negatur de possessore dubitante, seu dubiæ fidei, ante completum tempus præscriptionis; quia, licet hic possit rem retinere, non tamen videtur posse eam consumere; non enim omnimodè se habet ut alius, qui est bonæ fidei, & non dubitator.

670. Dico 4. Si quis initio dubia fide rem aliquam, sed absque peccato, possidere cepit: ille autem, à quo eam accepit, habuit saltem ab initio bonam fidem, potest hic secundus possessor rem eodem modo retinere, ut primus. ita Molina tom. 3. p. 2. tr. 2. disp. 723. n. 6. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 3. c. 3. n. 308. Vogler in manuscriptis, & alijs. Ratio est. Secundus possessor accipit rem cum omni jure, quod habebat primus; sicut ergo prior potuit rem retinere, ita & secundus: attamen, ut rectè ait Molina, talis debet morali diligentia in dominum inquirere: & si hic compareat, debet ei rem restituere, sicut debuisset prior possessor: quo tamen casu, si rem emisset, haberet regressum ad venditorem, nisi positæ fuissent speciales conditiones, quæ utique attendi debent.

Si autem venditor, vel qui rem transfert, semper habuit dubiam fidem, potest tamen alius, rem ab eo accipere, vel emere licitè, modò habeat animum restituendi domino, si comparuerit: tenetur insuper adhibere diligentiam moralem in inquirenda veritate. Quod si dubium vinci non possit, tenetur tamen pro ratione dubij illi, circa quem dubitatur, an non sit dominus, judicio prudentum aliquam compensationem, aut restitutionem facere; quia, si ab initio statim dubitatum est, non potuit quis sibi præ alio rem ab initio vendicare, ut colligi facile potest ex dictis à n. 357.

Quod si verò dubium sit tantum in genere, an res sit aliena, debet possessor rem conservare, & fructus procurare, tanquam diligens negotiorum gestor, cujus industria postmodum etiam pretium potest à domino comparente exigere. Si autem nulla spes agnoscendi dominum superveniat, & dubium tamen perseveret, rectè ait Vogler, de his bonis discurrendum, ut de bonis inventis, sed dominum incertum habentibus, de quibus egimus. à n. 321.

671. Dico 5. Si quis incipiat rem dubia fide, & cum peccato possidere, e. g. si emat aliquid cum dubio, an furtivum sit, & tamen cum animo retinendi, tenetur talis postea pravum animum corrigere, ac diligenter in dominum inquirere, ut in casu num. præced. allato. Quod si dein dominus